

A HÁZASSÁGI VAGYONJOGRÓL.*

Írta: DR. JANCsó GyÖRgy, Kolozsvár.

Amiként a jog ridegnek látszó szabályaiban általában maga az ember jelentkezik, jelleme és életségjelei szerint; éppen úgy, sőt hatványozottan áll ez az egyes nemzetek házassági vagyonyjára. A házassági vagyonyjog ugyanis a jog birodalmának az a része, amelyben mindaddig, amíg az ember állami és társadalmi szervezetének alapja az egy ne jó (monogam) házasság leend, az emberiség örökös problémája: a férj és a feleség közötti jogviszony nyer szabályozást. Önkényt következik ebből, hogy ha az érület egyáltalán befolyásolhatta a jogszabályok és intézmények alakulását, úgy fokozottan kellett ezt előidéznie a házassági vagyonyjogok terén; mert ezekben az nyer kifejezést és megörökítést, hogy a testileg erősebb nemű férfi miként bánik a gyöngébb nemű nővel és a hatalmasabb félnek érülete minő a gyöngébb fél irányában.

Nincs e világon semmi, még a költészetnek legragyogóbb gyöngye sem, amely olyan ékesen és igazán fejezné ki a férfinak a női nem iránti hódolatát, a nő megbecsülését és tiszteletét, mint ahogyan kifejezésre juttatja ezt a férj és feleség jogegyenlőségének a jogtétele* A legszebb költemény, vagy a művészet bármely más remeke is csak a szív áradozó kifejezése és pusztá beszéd; holott a nemek egyenjogúságának a házassági vagyonyjogban való megtestesítése a legnemesebb tett és élő valóság* Olyan közöttük a különbség, amilyen a szó és a tett között; már pedig minden szónál szebben beszél a tett.

A nemeknek egymáshoz való jogállására és a házasság intézményének mikénti felfogására és jogi szabályozására egyaránt döntő kihatású római manus és germán mundium mellett egészen más fejlődést vett a rómaiaknál és a németeknél, valamint ezek mintájára a legtöbb európai népnél a házassági vagyonyjog, semmint nálunk magyaroknál, akiknek joga az előbb említett idegen jogintézményeket, vagy azokhoz hasonlót sohasem ismert. I. Mi volt a római manus? Nem egyéb, mint az a jogtétel, hogy a nő a házasság ténye által férje hatalma (keze. manusa) alá kerül. A régi római házassággal válhatatlanul egybeforrott férji manus azonban a nőnek nemcsak személyi, de vagyoni jogviszonyaira is döntő kihatással bírt.

A manus erejénél fogva ugyanis a férjhez ment nő vagyona a férfira szállott és pedig úgy az, amellyel a házasság megkötésekor már bír, valamint az is, amelyet a házasság tartama alatt szerzett. Saját vagyonnal a manusbeli házasságra lépett nő nem bírhatott.

Ennek a jogviszonynak szükségszerű kifolyása volt, hogy jogilag a férj egymaga tartozott a házassággal járó terheket (onera matrimonii) viselni, nevének tartásáról és általán a család szükségleteinek fedezéséről gondoskodni; mert a nő vagyonyképtelen lévén, jogilag nem állott módjában, hogy a házassági kiadások fedezéséhez ő is hozzájáruljon.

Jogilag így, tényleg azonban másként állt a dolog.

* Dr. Jancsó Györgynek, a kolozsvári egyetem rektorának székfoglaló beszéde.

Eltelkintve ugyanis attól, hogy az önjogú nő vagyona, a manus hatásánál fogva, férjére szállt és ezáltal közvetve ő is hozzájárult a házassági terhek fedezéséhez: mind-abbban a számosabb esetben, amidőn a házasság kötésekor még atyai hatalom alatt állott és ennél fogva vagyonnal, amelyet férjéhez vitt volna, nem is bírhatott, rendszerint maga a nő atyja, vagy a rokonok adtak a nőnek vagyont oly célból, hogy azzal az új életviszony közös terhei viseléséhez hozzájáruljon.

Ez volt a római dos (hozomány) történeti keletkezése.

A gyakorlati életben tehát a régi rómaiaknál sem nyugodott egyedül és kizárólag a férj vállain a család anyagi szükségleteinek a terhe, hanem ahhoz a feleség is hozzájárult és pedig közvetve a manus folytán, közvetlenül pedig az önkényes dos által. Jogi kifejezést azonban ez a tényleges állapot, a nő vagyoni személyiségét elnyelő manus miatt, nem nyerhetett.

A manusbeli házasság azonban a köztársaság vége felé eltűnedezett és a császárság első szakában a manus nélküli házasság jutott uralomra. Ebben a házasságban a római nő többé nem került férje hatalma alá, hanem személyi tekintetben önálló és férjével teljesen egyenjogú lett.

Ugyanez a hatása volt a manus kiküszöbölésének a házastársak vagyoni viszonyaira is. A manus nélküli házasságban ugyanis megtartá a nő vagyoni önállóságát. Kizárólagos, a férj minden jogától ment tulajdonosa maradt a nő úgy a házasság kötésekor már bírt, valamint a későbbi bármi módon nyert vagyonának (paraphernum); és ezt a házasság tartama alatt a nő épp úgy maga kezelte, vagy legalább kezelhette, amiként férje a sajátját. Amit pedig a házasság bármelyike a házasság tartama alatt szerzett, az az ő sajátja volt.

A házassági terhek viselésére nézve azonban változatlan maradt a régi jogállapot, a manus nélküli házasság idejében is. Amint régen, midőn még a nő minden vagyona a férfié lett, így most is, amidőn arra többé a férj semmi jogot sem nyert, egyedül a férj volt köteles a család fentartásáról gondoskodni. A házassági terhek viseléséhez a nő egyedül a dos-szal járult. A dos azonban nemcsak mennyiségére, de szolgáltatásának jogalapjára nézve is teljesen önkényes adomány volt hajdan és az maradt mindvégig.

A férj nejtől vagy a szüleitől dost csak előlegesen kötött szerződés alapján, nem pedig törvény erejénél fogva követelhetett; és legfeljebb a tartás megtagadása által szoríthatta nejt hozományadásra.

Így fejlett ki a római u. n. dotális rendszer, amelynek fejlődésére irányadó elsősorban a házastársaknak egymás iránti személyes jogállása volt. E jogállásnak, vagyis a manusbeli házasságnak az idők folyamán manus-nélkülivé való átváltozása következtében, a római dotális rendszer alapvonása az lett, hogy a házasság semmi kihatással sincs a házastársak vagyoni jogviszonyaira; kivéve, hogy a házassági kiadások egyedül a férjet terhelik. A történeti fejlődés folyamán tehát a római jog, a manus megszűnése következtében, éppen az ellenkezője lett annak, ami kezdetben volt.

Ezt a római rendszert nagy előszeretettel látjuk nálunk az egyéni és a tulajdonszabadság megtestesülésé-

ként és ezek folytán a leghelyesebb rendszer gyanánt feltüntetni.

Alig szenvedhet kétséget, hogy a személy! jogviszonyra nézve általában, a vagyoni jogviszony tekintetében pedig a különvagyonra vonatkozólag ez a rendszer helyes. Ha a házastársak mindegyike a házasság megkötése után is épp úgy megtartja a saját vagyonát, mint ahogyan bírta azt annakelőtte: ebben kifejezésre jut, hogy a házasságkötés jogcsorbítást egyik házastárs irányában sem szül.

Ellenben túlzás, ha az egyéni tulajdon kizárólagosságát arra a vagyonra is kiterjesztik, amelyet a házastársak a házasság tartama alatt szereztek. Ez félreismérése és figyelmen kívül hagyása annak a köteléknek, amelyben a házastársak élnek. Ez nem felel meg a házasság római jog szerinti fogalmának, amelynek értelmében a házasság az isteni és emberi jognak közössége (dívini et humani juris Communicatio). A házastársak mindennemű vagyonának egymástól teljes elkülönzése sokkal inkább tagadja, semmint megerősíti az emberi jogok közös voltát. Merev, rideg rendszer. És hogy a római jog, a manus megszűnése folytán, történeti múltjával épp ellenkező fejlődést vett és hogy e fejlődés közepette a családi élet közös terheinek közös fedezési szükségét figyelmen kívül hagyták, az részint a császárok korabeli rómaiak erkölcsi ereje hanyatlásának: az általános demoralizációnak, részint pedig annak tulajdonítható, hogy a rómaiak a házasságot mindenekfelett úgy tekintették, mint gyermeknemzés végett (liberorum quaerendorum causa) kötött életközösséget, mint a férfi neve terjesztésének, továbbörökítésének eszközét. A házasság a férfi érdekében kötött szövetség volt és ennél fogva természetesnek tartották, hogy anyagi szükségletei is kizáróan a férjet terheljék.

II. A német (ösgermán) jogokban a házassági vagyoni jog a rómaihoz hasonló, habár nem azonos alapon egészen ellentétes fejlődést vett.

A kiindulási alap itt is a nő személyjogi állása volt férjével szemben. E jogállás az ösgermán mundiumban nyilvánult, amelynek értelmében a nő a házasság által atyja gyámsága alól férje gyámhatalmába került. Ámbár tehát a házastársak egymáshoz való viszonya a germán jogokban sem a jogegyenlőség, hanem inkább az alárendeltség elvén nyugodott, következményeiben mégis különböző jelentőséggel bírt ez az életnézet a római és germán jogban.

Tartalmára nézve ugyanis a germán mundium lényegesen különbözött a római manustól.

A germán jogban az atyai hatalom nem nyeli el a gyermek magánjogi személyiségét, vagyónbírasi képességét, hanem inkább gyámjogként jelentkezik, amelynek értelmében az atya gyermeke vagyonát védi, fentartja és kezeli. A mundium pedig ugyanaz a férj és feleség közt, mint az atyai hatalom az apa és gyermeke között. Ennél fogva a nő vagyona átment ugyan a férj kezeibe, ki afelett haszonélvezeti és elég tág rendelkezési jogot nyert, anélkül azonban, hogy ezáltal a nő tulajdonjoga megszűnt volna. Nem annyira a nő vagyónbírasi, mint inkább vagyona felett való rendelkezési képességét érintette a mundium.

Ilyen jogtörténeti alap mellett csakhamar előtérbe látjuk lépni a germán jogok jellegző felfogását és ennek

megfelelő szerkezetüket. Döntő kihatást nyert az a nézet, hogy a házasság, melynek fogalma és sikere egységet vagy legalább összhangot kíván az érület terén, nem lehet különvált, vagy éppen ellentétes érdekű az anyagiak terén sem; hogy a közös cél fedezeti alapot kíván, hogy a házassági terhek nem nyugodhatnak csak az egyik házafél vállain, hanem kell, hogy azok viseléséhez mind a ketten hozzájáruljanak.

Ezt a célt a germánjogok a házafelek vagyonának egyesítése által törekedtek megvalósítani. E végből nemcsak a házasságkötéskor bírt női vagyon és ennek házasság-alatti jövedelme, hanem a nő önálló keresménye is a férj kezében összpontosult*

(Folytatjuk.)